

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

colecția arcadia

Editura NEUMA
Strada Libertății, nr. 188
Apahida, Județul Cluj

Editor: Andrea H. Hedeș
Coperta și DTP: Gelu Iordache

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LUNGEANU, EMIL

Cartea recentă: critică / Emil Lungeanu. - Apahida: Neuma,
2019

ISBN 978-606-8975-31-3
821.135.1

Emil Lungeanu

**CARTEA
RECENTĂ**

CRITICĂ

Editura
NEUMA

CUPRINS

- Oglinda retrovizoare (Ana Blandiana) /5
Dodecaedrul lui Romulus Rusan /12
Plăcinte cu răvașe (Horia Gârbea) /19
Salturi peste propria umbră (Letiția Vladislav) /23
Anunț la mica publicitate (Marin Preda) /27
Numere norocoase (Teodor Hossu-Longin) /31
Agonia lecturii (Nicolae Stan) /35
Tangenta și secanta (Ana Calina Garaș) /39
Lecția despre cerc (Viorica Răduță) /43
Partitura unei electrocardiogramme (I. Popescu Baldea) /45
Proza mare de dimensiuni mici (Geo Naum) /49
Enigmatistă și literatură (George Arion) /55
Regim roșu, regiment alb (Ioan Barbu) /57
Aureliu Goci la schimbarea prefixului /61
Închis pentru inventar (Stan V. Cristea) /63
Tehnica amplificării șapteleor (Paul Iulius Negoiță) /67
Romanul ca *déjà vu* (Carmen Georgeta Popescu) /72
Zbor la altitudinea cocorilor (Letiția Vladislav) /76
Energii alternative: poezia (Eugen Barz) /79
Snooker (Florin Vedeanu) /82
Aștept provincial (Mihail Soare) /82
Tăcând în limba română /83

Oglinda retrovizoare

Pneumonoultramicroscopicsilicovolcaniconioză (o boală pulmonară provocată de inhalarea prafului vulcanic de siliciu) este, cu cele 44 litere ale lui, un singur cuvânt din dicționarul limbii române: încercați să-l citiți fluent de la cap la coadă, la fel cum neamțul își digeră cârnații aglutinați. Sau, dacă nu puteți, încercați altul, *difosfopiridinnucleotidpirofosfatază*, din numai 36 litere. Iar dacă și asta vă dă crampe, atunci cum veți înghiți problematizări social-politice agregate din zeci de mii de cuvinte pe întinderea câtorva sute de pagini? Și totuși, cascade întregi de maculatură de acest soi au înecat piața de carte românească după dezghețul din decembrie '89, autorii întrecându-se în tezism, comentarii partizane mai mult sau mai puțin savante și polemici pe marginea realităților atât de fantastice ale „ciudatei nații”, vorba lui Iorga, de prin părțile noastre.

Or, prin contrast cu acest decor de teatru, nu poate să nu-ți sară în ochi un volum atât de lizibil, cumpătat și lipsit de ostentație precum al Anei Blandiana *Istoria ca viitor și alte conferințe și pagini* (Humanitas, 2017), care, propunându-și ca principiu general de lucru o abordare

imparțială realistă, oferă o ilustrare cum nu se poate mai bine conturată a *intelectualului* din definiția lui Jean d'Ormesson: „cineva aflat în căutarea adevărului dincolo de interesele sale”.

Repertoriul acestui rafinat evantai de reflecții îl face de larg interes *avant la lettre*: „Rădăcinile răului de azi”, „Memoria ca formă de justiție”, „Rezistența prin credință”, „Bășcălia la români, de la salvare la sinucidere”, „Suferința este un patrimoniu” etc. – pentru a trece aici în revistă doar câteva titluri aproape gnomice, nemaivorbind de textul conferinței prilejuite de decernarea titlului de doctor *honoris causa* al Universității Babeș-Bolyai în 2015 ce-și împrumută genericul întregului volum, adevărat *finis coronat opus* al ediției de față. Însă acest interes, oricât ne-am grăbi să recunoaștem în categoriile cu care operează autoarea dihotomii din recuzita filozofilor sau antropologilor (realitate și iluzie, libertate și responsabilitate, bine și rău, fericire și suferință, național și global, tradiționalism și multiculturalism, trecut și viitor etc.), nu este nici pe departe doar unul teoretic – sau, în mai sonoră exprimare a lui Jean Borella, „*cette critique n'est pas de l'art pour l'art, ou de la science pour la science*”. Pentru că demersul scriitoarei, în bună măsură de o flagrantă actualitate, este prin excelență reactiv, stârnit de mari dileme, interogații prioritare și chiar urgențe ale crizei contemporane cu care Europa și întreaga lume au a se confrunta. El se înscrie astfel în galeria analizelor de prim rang dedicate confruntării omului modern cu el însuși, precum interbelicele *Regards sur le monde actuel* ale lui Paul Valéry (1931), *La crise du monde moderne* a lui Guénon (1927), *Die Krisis der europäischen Wissenschaften* a lui Husserl (1935), sau chiar „Eccleziastul” cioranian

Schimbarea la față a României (1936), cu rezerva că, spre deosebire de sentințele fără drept de apel ale marelui pesimist (oricât l-ar defini mucalitul Moisiil ca pe „un optimist bine informat”), autoarea preferă exercițiul interogativ, fără a se hazarda să facă judecăți apodictice. Și tocmai particularitatea că oferă mai multe întrebări decât răspunsuri e unul dintre marile merite ale acestei cărți. Spre exemplu, chestionarul în cascadă din *Posteritatea sau încrederea în timp*: „În acest punct încep întrebările ale căror răspunsuri sunt tot atâtea spaime. Ce argumente ale neîncrederii în viitor îi face pe artiști să nu le mai pese de el? Ce intuiție a perisabilității universului nostru îi face să accepte pieirea fără alternativă a însuși rostului lor în lume? Ce presentiment al apropierii sfârșitului lumii le dictează refuzul de a mai ridica ochii dincolo de orizontul clipei?” De altminteri, acest procedeu retoric este o mai veche cunoștință și a dat inclusiv un titlu memorabil volumului de eseistică *Cine sunt eu?* (2001), întrebare care i-ar veni mânășă crizei identitare a Europei de astăzi. Dacă altădată un Edmund Husserl căuta ieșirea din impas prin „renașterea Europei din spiritul filozofiei printr-un eroism al rațiunii, care va depăși definitiv raționalismul” (!), iar intransigentul Abd al-Wahid Yahya pur și simplu abandona civilizația occidentală ca pe o ecuație fără soluție, în ceea ce o privește ceasornicăreasa *Orologiului fără ore* (2016) consideră că pentru găsierea unui remediu lumea europeană va trebui „să privească în trecut ca într-o oglindă retrovizoare pentru a putea înainta corect”. Pentru că, vorba demoazelei Marie-Jeanne Rose Bertin, modista reginei Maria Antoaneta: „*Il n'y a de nouveau que ce qui est oublié*”. Iar lecțiile uitare ale istoriei se tot repetă până când vor fi

temeinic învățate. Ce altceva înseamnă în fond multiculturalismul și globalizarea, spre pildă, dacă nu șantierul unui nou turn Babel? Autoarea constată: „Tot mai mult ceea ce ni se întâmplă are aerul unei operațiuni *copy-paste*, a unei reluări abia dacă într-o nouă interpretare. Trăim catastrofe și tragedii cu un obositor sentiment de *déjà-vu*. Nu e un secret pentru nimeni că epoca noastră seamănă izbitor cu cea de la sfârșitul Imperiului Roman.” Și într-adevăr, încep să se întrezărească la orizont, odată cu răsăritul Semilunii, zorii întunecați ai unui nou... Ev Mediu. Căci, cu o natalitate de șase ori mai mare (fără a mai socoti accelerarea ei galopantă prin statutul de „adult” acordat junelor musulmance la vârsta de numai nouă anișori, când li se oferă ritualic o *burqa* albă și devin bune de măritat), islamizarea Europei devine lesne previzibilă. La Bruxelles, protestatarii mascați agită deja pancarte cu amenințătoare lozinci de soiul „*No democracy!*” sau „*Dorința ta de a fi liber și fericit îmi insultă credința*” (inclusiv crezul în porunca din Surah Al-Tawbah 9.5 „*fa-uaqtulu l-mush'rikina haythu wajadttumuhum*” = „ucide-i pe păgâni oriunde îi găsești”). Propovăduirea multiculturalismului și deznădăcinării, „satanizarea noțiunii de națiune, naționalitate, naționalism”, a făcut ca aplicarea noii și ipocritei dogme a „corectitudinii politice” să aibă practic aceleași urmări dezastruoase ca internaționalismul proletar de odinioară, dovadă că nu „culoarea politică” e ceea ce contează, câtă vreme beția puterii nu are culoare, roșu sau alb fiind doar vinul. Odată cu conștiința apartenenței la neam și tradiții, simbolurile sacre ale permanenței culturii naționale se văd și ele cenzurate la fel ca altădată: „În anii '50, personajul de tristă amintire care a fost Ion Vitner scria despre perisabilitatea lui

Eminescu, nemaiadecvat noii societăți, încheind cu fraza rămasă de pomină: «Și astfel, încet-încet, Eminescu va dispărea din conștiința poporului român». Urmarea a fost că următoarele decenii au găzduit un adevărat cult al lui Eminescu. După '89 însă a început, pe de o parte, o contestare a lui Eminescu de către o parte a elitei hiperintelectuale, iar pe de altă parte o nemaidesoperire a lui de către o populație evoluând către analfabetism. Un sondaj al Ministerului Culturii de acum câțiva ani releva că 17% dintre cei întrebați auziseră de Eminescu (de Caragiale, 16%, de Creangă, 14%, de altfel aflați pe primele trei locuri). Să fie, cum ar părea, o victorie a lui Vitner? Sau, mai degrabă, o urmare a trecerii bruște la un capitalism sălbatic și semidoct în care nu mai au importanță decât valorile în stare să producă bani?” Între noi fie vorba, dacă bancnota de 500 lei n-ar fi purtat chipul Eminescului, cunoscătorii n-ar fi întrunit nici barem 17%, că nu degeaba se tot informează codificat elevii de a XII-a dacă „se mai dă Eminescu la bac sau nu”. Drept urmare, poeta *Persoanei întâi plural* (1964) mai înnoadă o întrebare cu cele precedente: „Ar fi oare absurd, în aceste condiții, să vorbim despre necesitatea unei noi rezistențe prin cultură?” O rezistență, paradoxal, mai dificilă chiar decât aceea din vremea cenzurii (când „poezia ținuse loc de foarte multe lucruri” grație subterfugiiilor metaforei), deoarece defunctei dictaturi ideologice i-a urmat acum la tron „dictatura violenței, pornografiei și prostului-gust universalizat prin televiziune și internet”, noul *brain-washing* al propagandei consumeriste nefiind nici el cu nimic mai puțin agresiv decât fosta propagandă totalitară. „A fi liber este, evident, și mai dificil decât a nu fi liber”, iar asta nu doar fiindcă „libertatea cuvântului a

diminuat importanța cuvântului”, ci și pentru că (autoarea citându-l aici pe Lech Walesa), „de libertate răul profită mai mult decât binele”. Nu doar problema libertății se vede însă confruntată cu paradoxuri, ci și însăși distincția bine-rău, căreia autoarea îi dedică un text aparte („Între bine și rău”), introdus cu o ridicare a cortinei în stil Madame de La Fayette: „Nu cred că a existat în istoria omenirii vreă epocă în care să fie mai greu de stabilit decât azi unde e binele și unde e răul, cum este binele și cum este răul, ce este bine și ce este rău. Și asta nu pentru că alte epoci ar fi fost mai simple și mai puțin confuze, ci pentru că niciodată confuzia nu a avut la îndemână atâtea mijloace de exprimare, atâția subiecți dornici să se exprime și atâtea posibilități de a manipula această dorință de exprimare.” Iar dialectica voltaireană „*Le mieux est l'ennemi du bien*” împrumutată de Montesquieu demonstrează că nici șiretenia gradelor de comparație – pâinea noastră cea de toate zilele – nu este o rezolvare viabilă.

Sigur rămâne, în orice caz, un lucru: distincția și temperația discursului, ținuta stilistică elegantă, gnomismul adesea memorabil, deliciul autentificărilor etimologice și enciclopedismul referințelor, nostalgia ordinii naturale *d'antan*, onestitatea interogativă, toate vădesc în *Istoria ca viitor* demersul unui umanist de talie europeană cu un palmares literar de peste jumătate de veac, a cărui justă măsură ar putea-o da doar o nominalizare la Premiul Nobel prea îndelung amânată.

Dodecaedrul lui Romulus Rusan

Recent, producătorii chinezi de la Yong Jun au lansat pe piața jocurilor logice de tip puzzle o și mai mare provocare decât dificilul cub Rubik (*nota bene*, creația unui sculptor): un compozit dodecaedric botezat Megaminx. Dar echivalentul său beletristic fusese inventat de regretatul Romulus Rusan încă din 1976 în formula portretistică a unui Brâncuși cu douăsprezece fețe, evocat de tot atâția interlocutori ai scriitorului, ultimii supraviețuitori – la vremea aceea – ai bătăliei cu timpul și uitarea dintre cei ce avuseseră șansa rară de a-l fi cunoscut personal pe artist. E vorba despre volumul de convorbiri *O discuție la Masa Tăcerii*, unul dintre cele mai inspirate titluri care s-au pomenit vreodată, ajuns acum la cea de-a patra versiune editorială, revăzută și adăugită – *O discuție la Masa Tăcerii: Brâncuși viu* (Editura Spandugino, 2019), cu un elogios cuvânt înainte de Barbu Brezianu și ilustrat cu instantanee ale șantierului *Coloanei fără sfârșit* din 1937, datorate doamnei Sorana Georgescu-Gorjan, și alte amintiri fotografice din arhivele de familie ale celor doisprezece.

Ceea ce anunță *avant la lettre* acest original demers este lipsa oricăror intenții apologetice. În răspăr cu moda

encomiastică atât de dragă brâncușofililor din ziua de azi, când „admirația față de Brâncuși a intrat într-o zonă a excesului” (Ioana Vlasiu), el are darul de a „ne scoate din atmosfera de mitologie ajunsă până la delir din ultimele două-trei decenii” (Sorin Antohi). Parcă înapoi spre a-ți readuce aminte că *La început n-a fost cuvântul* (1977), scriitorul alege, în ceea ce-l privește, doar să officieze o împărtășanie din mărturiile primite. De-abia se lasă auzit în pagină într-o surdină absolut remarcabilă, fie cu vreo fulgurantă întrebare pusă conlocutorilor săi, fie cu crochiul biografic introductiv întocmit fiecăruia, fie cu câte o explicație de subsol, reticentă și aceea, temător parcă să nu contamineze amintirile celorlalți ori să nu le frâneze cu propriul comentariu.

Avantajele perspectivismului într-un demers de acest gen, prin comparație cu memorialistica pe o singură voce, ca să zic așa, bunăoară cea a compozitorului Marcel Mihailovici cu ale sale *Amintiri despre Enescu, Brâncuși și alți prieteni* (1987) ori cea a inginerului Ștefan Georgescu-Gorjan din *Amintiri despre Brâncuși* (1988), sunt evidente. Relieful pe care figura „Sfântului din Montparnasse” îl capătă ca efect al multiplicării observatorilor săi, cumva asemănător opticii anaglifelor, devine cu atât mai accentuat cu cât aceștia l-au cunoscut, în mod nemijlocit, în perioade și contexte foarte diverse. Dar chiar și percepția de ansamblu asupra mozaicului rezultat din aglomerarea atâtor viziuni subiective este variabilă, încât în prefața ediției a treia din 2016 autorul mărturisea că, după patru decenii de la prima versiune, își vedea el însuși cartea „cu alți ochi decât atunci”.

Cât despre caracterul inedit al amintirilor, Romulus Rusan avea dreptate să scrie cu același preilej că interesul

față de ele nu trebuie pus pe seama proeminenței unora dintre intervievați (Milița Petrașcu, Cella Delavrancea, Dimitrie Cuclin, Eugen Jebeleanu, Octav Doicescu), câtă vreme „plasma comună a acestor depoziții este (...) toleranța și comuniunea spirituală, pe care nu le puteau avea decât niște oameni născuți liberi, în spiritul circulației neobosite a fenomenelor și ideilor”. Spre pildă, în prezentarea făcută meșterului pietrar Ion Alexandrescu, scriitorul notează circumstanțial: „Convorbirea, atât de naturală și spontană, a avut avantajul că Alexandrescu participase cu puțin timp înainte la un simpozion organizat de Muzeul Național de Artă și folosea uneori date din textul conferinței.” Or, detaliile furnizate de fostul șef al șantierului din '38 al *Porții Sărutului* (numită pe atunci *Poarta înfrățirii eroilor*) sunt de prima mână, bunăoară dezamăgirea maestrului față de abaterile de la proiectul *Mesei Tăcerii* (pe atunci *Masa familiei*) ale furnizorilor din Deva, ireparabile după instalarea primărilor militare la Tg. Jiu („Eu n-am vrut să fie o clepsidră, am vrut să semene cu două ceanuri cu fundul unul la altul”), ori neîmplinirile *Coloanei*, pentru care prevăzuse douăsprezece scaune asemeni *Mesei*. Poate cele mai pitorești rămân amintirile lui V.G. Paleolog (Vasile Gheorghiescu), îndelungata sa amicitie cu Brâncuși având ades scăpărarea a două bucăți de cremene ciocnite în plin. Enervat de o pledoarie despre Michelangelo, Brâncuși îl ia de piept replicându-i „Ascultă, mă, să știi de la mine că arta nu trebuie să sperie, trebuie să-i apropie pe oameni!”, încât Modigliani, văzându-i prea *apropiați*, intervine pentru a-i despărți. De altfel, nimic mai spectaculos și mai paradoxal decât modul în care Brâncuși își cultiva relațiile de prietenie în general. Atunci când nu era loc de